

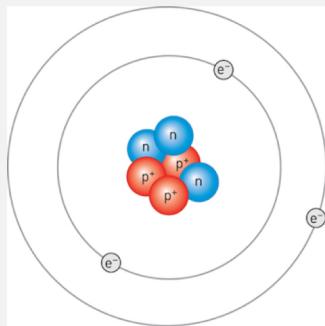
Biofizika I

13. Magsugárzások

Liliom Károly

2022. 12. 01.

*liliom.karoly@med.semmelweis-univ.hu
karoly.liliom.mta@gmail.com*

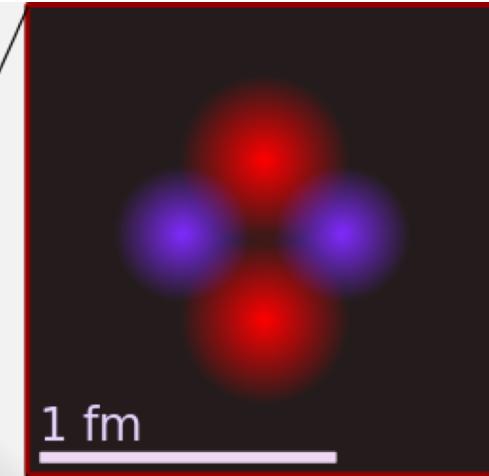
Az atomok alkotórészei

Particle	Symbol	Resting Energy (MeV)	Relative Charge*	Mass (kg)	Relative Mass (AMU)**
electron	e	0.51100	1-	9.11×10^{-31}	5.4858×10^{-4}
proton	p	938.272	1+	1.6726×10^{-27}	1.0072765
neutron	n	939.566	0	1.6749×10^{-27}	1.0086649

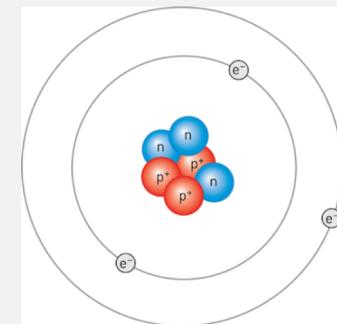
* elektronok töltése (elemi töltés): $-1.602 \times 10^{-19} C$

** Atomtömeg-egység: (^{12}C) atom 1/12-ed része

Az atommag mérete

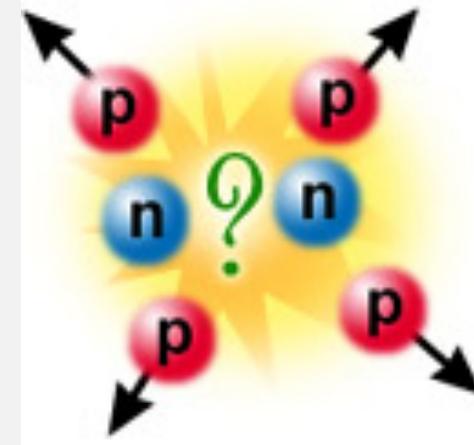
$1 \text{ \AA} = 100,000 \text{ fm}$

Atommag stabilitása

Protonok között erős az elektrosztatikus taszítás!
(mi tartja egyben a magot)

Kell, hogy legyen egy
vonzóerő a magon belül!

Rutherford, 1911 – magerő: rövid hatótávolságú vonzóerő, független a töltéstől és erősebb a Coulomb-erőknél.

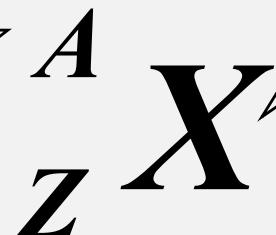
A neutron hipotézise (Chadwick 1932, Nobel-díj 1935)

jelölések

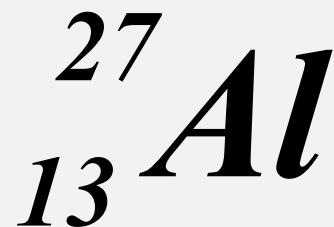
tömegszám

$$A = Z + N$$

az elem kémiai szimbóluma

rendszám = protonok száma

N = neutronok száma

nukleon = proton vagy neutron

A mag stabilitása

$$\Delta M = [Zm_p + (A-Z)m_n] - M(A,Z)$$

Tömegdefektus: az atommag tömege kisebb, mint az alkotó protonok és neutronok tömegeinek összege! A különbség Einstein tömeg-energia egyenértékűségi elvvel magyarázható:

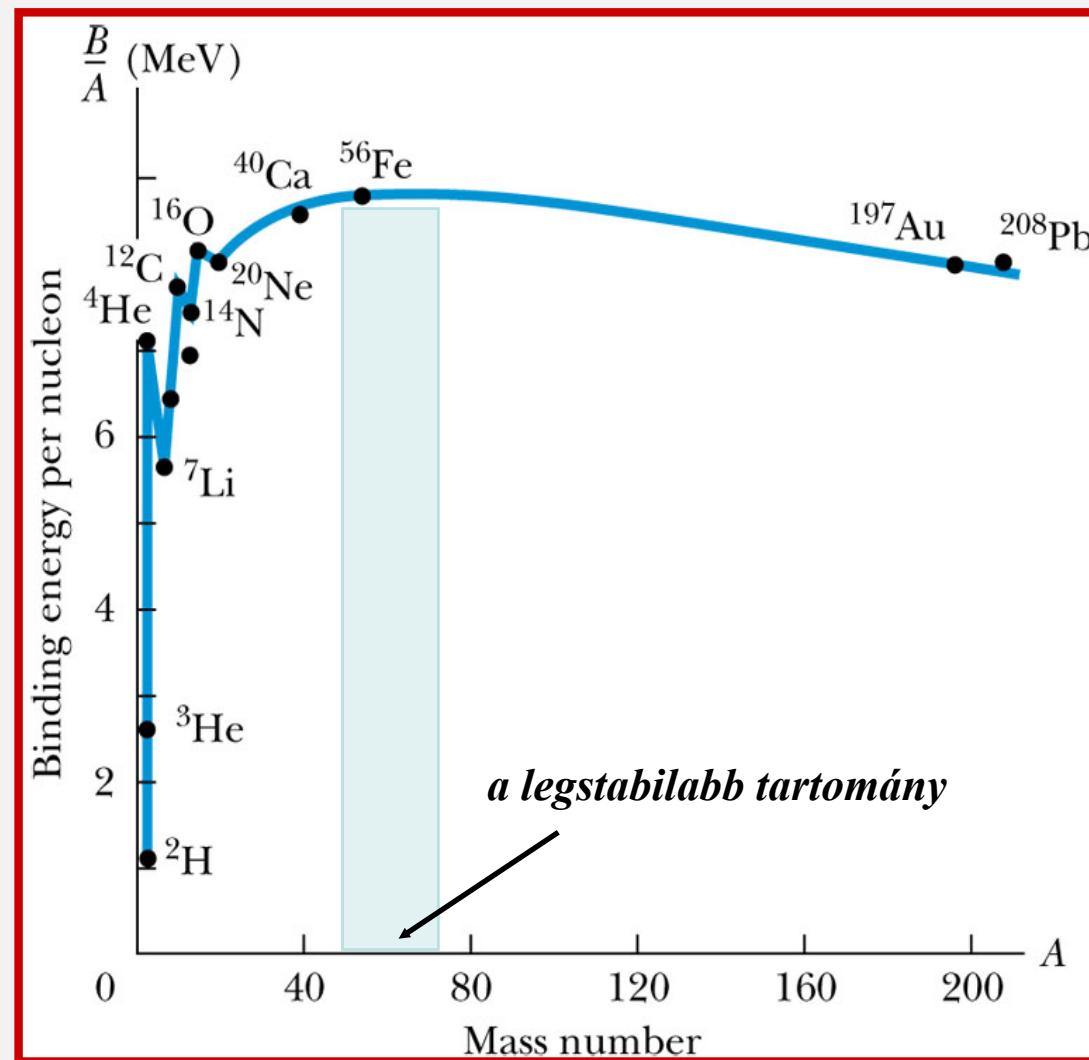
$$\Delta E = \Delta Mc^2$$

A tömegdefektus = a kötési energia tömegegységben kifejezve.

Nukleonokra eső kötési energia

- Kis tömegszámoknál gyors növekedés
- Éles csúcsok páros-páros magoknál:
 ${}^4_2\text{He}$, ${}^{12}_6\text{C}$, and ${}^{16}_8\text{O}$
- Maximum kb A=56

nukleon = proton vagy neutron

Izotópok

Görög *isos topos* = *azonos hely*

Egy elem izotópjai:

- azonos protonszámúak
- különböző neutronszámúak
- különböző tömegszámúak

izotóp = azonos rendszám

Mendeleev's Periodic Table of Elements

1 IA	Table of Common Polyatomic Ions																		Element categories	State of matter at 25 °C							18 VIIIA
1 H 1.008 1	acetate	C ₂ H ₃ O ₂ ⁻	silicate	SiO ₄ ⁴⁻	Gas	B	13 III A	Liquid	C	14 IV A	Solid	N	15 VA	Artificially prepared	O	16 VIA	Unknown	F	He	0							
2 Be 9.0122 2	chlorate	ClO ₃ ⁻	sulfate	SO ₄ ²⁻	Alkali metals	17 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	18 VIIA	18.998 2-7	Alkaline-earth metals	19 VIIA	12.011 2-4	Transition metals	Ne	20.179 2-8	Other metals	21 VIIA	4.003 2								
3 Li 6.941 2-1	hydroxide	OH ⁻	thiosulfate	S ₂ O ₃ ²⁻	Semiconductors	22 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	23 VIIA	18.998 2-7	Halogens	24 VIIA	12.011 2-4	Halogens	25 VIIA	4.003 2	Noble gases	26 VIIA	20.179 2-8								
4 Mg 24.305 2-2	nitrate	NO ₃ ⁻	arsenate	AsO ₄ ³⁻	Other nonmetals	27 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	28 VIIA	18.998 2-7	Other nonmetals	29 VIIA	12.011 2-4	Other nonmetals	30 VIIA	4.003 2	Other nonmetals	31 VIIA	20.179 2-8								
5 Na 22.990 2-3	permanganate	MnO ₄ ⁻	phosphate	PO ₄ ³⁻	Alkali metals	32 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	33 VIIA	18.998 2-7	Alkaline-earth metals	34 VIIA	12.011 2-4	Transition metals	35 VIIA	4.003 2	Alkaline-earth metals	36 VIIA	20.179 2-8								
6 K 39.098 2-4	carbonate	CO ₃ ²⁻	ammonium	NH ₄ ⁺	Transition metals	37 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	38 VIIA	18.998 2-7	Transition metals	39 VIIA	12.011 2-4	Transition metals	40 VIIA	4.003 2	Transition metals	41 VIIA	20.179 2-8								
7 Ca 40.078 2-5	chromate	CrO ₄ ²⁻	hydronium	H ₃ O ⁺	Other metals	42 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	43 VIIA	18.998 2-7	Other metals	44 VIIA	12.011 2-4	Other metals	45 VIIA	4.003 2	Other metals	46 VIIA	20.179 2-8								
8 Mg 24.305 2-2	dichromate	Cr ₂ O ₇ ²⁻				47 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	48 VIIA	18.998 2-7		49 VIIA	12.011 2-4		50 VIIA	4.003 2		51 VIIA	20.179 2-8								
9 Sc 44.956 2-3						52 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	53 VIIA	18.998 2-7		54 VIIA	12.011 2-4		55 VIIA	4.003 2		56 VIIA	20.179 2-8								
10 Ti 47.867 2-4						57 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	58 VIIA	18.998 2-7		59 VIIA	12.011 2-4		60 VIIA	4.003 2		61 VIIA	20.179 2-8								
11 V 50.942 2-5						62 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	63 VIIA	18.998 2-7		64 VIIA	12.011 2-4		65 VIIA	4.003 2		66 VIIA	20.179 2-8								
12 Cr 51.996 2-6						67 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	68 VIIA	18.998 2-7		69 VIIA	12.011 2-4		70 VIIA	4.003 2		71 VIIA	20.179 2-8								
13 Mn 54.938 2-7						72 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	73 VIIA	18.998 2-7		74 VIIA	12.011 2-4		75 VIIA	4.003 2		76 VIIA	20.179 2-8								
14 Fe 55.845 2-8						77 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	78 VIIA	18.998 2-7		79 VIIA	12.011 2-4		80 VIIA	4.003 2		81 VIIA	20.179 2-8								
15 Co 58.933 2-9						82 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	83 VIIA	18.998 2-7		84 VIIA	12.011 2-4		85 VIIA	4.003 2		86 VIIA	20.179 2-8								
16 Ni 58.693 2-10						87 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	88 VIIA	18.998 2-7		89 VIIA	12.011 2-4		90 VIIA	4.003 2		91 VIIA	20.179 2-8								
17 Cu 63.546 2-11						92 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	93 VIIA	18.998 2-7		94 VIIA	12.011 2-4		95 VIIA	4.003 2		96 VIIA	20.179 2-8								
18 Zn 65.39 2-12						97 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	98 VIIA	18.998 2-7		99 VIIA	12.011 2-4		100 VIIA	4.003 2		101 VIIA	20.179 2-8								
19 Ga 69.723 2-13						102 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	103 VIIA	18.998 2-7		104 VIIA	12.011 2-4		105 VIIA	4.003 2		106 VIIA	20.179 2-8								
20 Ge 72.64 2-14						107 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	108 VIIA	18.998 2-7		109 VIIA	12.011 2-4		110 VIIA	4.003 2		111 VIIA	20.179 2-8								
21 As 74.922 2-15						112 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	113 VIIA	18.998 2-7		114 VIIA	12.011 2-4		115 VIIA	4.003 2		116 VIIA	20.179 2-8								
22 Se 78.96 2-16						116 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	117 VIIA	18.998 2-7		118 VIIA	12.011 2-4		119 VIIA	4.003 2		120 VIIA	20.179 2-8								
23 Br 79.904 2-17						119 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	120 VIIA	18.998 2-7		121 VIIA	12.011 2-4		122 VIIA	4.003 2		123 VIIA	20.179 2-8								
24 Kr 83.80 2-18						122 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	123 VIIA	18.998 2-7		124 VIIA	12.011 2-4		125 VIIA	4.003 2		126 VIIA	20.179 2-8								
25 Rb 85.468 2-19						126 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	127 VIIA	18.998 2-7		128 VIIA	12.011 2-4		129 VIIA	4.003 2		130 VIIA	20.179 2-8								
26 Sr 87.62 2-20						129 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	130 VIIA	18.998 2-7		131 VIIA	12.011 2-4		132 VIIA	4.003 2		133 VIIA	20.179 2-8								
27 Y 88.906 2-21						132 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	133 VIIA	18.998 2-7		134 VIIA	12.011 2-4		135 VIIA	4.003 2		136 VIIA	20.179 2-8								
28 Ba 137.33 2-22						135 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	136 VIIA	18.998 2-7		137 VIIA	12.011 2-4		138 VIIA	4.003 2		139 VIIA	20.179 2-8								
29 Cs 132.91 2-23						138 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	139 VIIA	18.998 2-7		140 VIIA	12.011 2-4		141 VIIA	4.003 2		142 VIIA	20.179 2-8								
30 Fr (223) 18.32-18.8-1						142 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	143 VIIA	18.998 2-7		144 VIIA	12.011 2-4		145 VIIA	4.003 2		146 VIIA	20.179 2-8								
31 Ra (226) 18.32-18.8-2						146 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	147 VIIA	18.998 2-7		148 VIIA	12.011 2-4		149 VIIA	4.003 2		150 VIIA	20.179 2-8								
32 Rf (261)						150 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	151 VIIA	18.998 2-7		152 VIIA	12.011 2-4		153 VIIA	4.003 2		154 VIIA	20.179 2-8								
33 Db (262)						154 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	155 VIIA	18.998 2-7		156 VIIA	12.011 2-4		157 VIIA	4.003 2		158 VIIA	20.179 2-8								
34 Sg (266)						158 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	159 VIIA	18.998 2-7		160 VIIA	12.011 2-4		161 VIIA	4.003 2		162 VIIA	20.179 2-8								
35 Bh (264)						162 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	163 VIIA	18.998 2-7		164 VIIA	12.011 2-4		165 VIIA	4.003 2		166 VIIA	20.179 2-8								
36 Hs (277)						166 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	167 VIIA	18.998 2-7		168 VIIA	12.011 2-4		169 VIIA	4.003 2		170 VIIA	20.179 2-8								
37 Mt (268)						169 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	170 VIIA	18.998 2-7		171 VIIA	12.011 2-4		172 VIIA	4.003 2		173 VIIA	20.179 2-8								
38 Uuu (281)						172 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	173 VIIA	18.998 2-7		174 VIIA	12.011 2-4		175 VIIA	4.003 2		176 VIIA	20.179 2-8								
39 Uub (272)						174 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	175 VIIA	18.998 2-7		176 VIIA	12.011 2-4		177 VIIA	4.003 2		178 VIIA	20.179 2-8								
40 Uun (285)						176 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	177 VIIA	18.998 2-7		178 VIIA	12.011 2-4		179 VIIA	4.003 2		180 VIIA	20.179 2-8								
41 Uut (284)						178 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	179 VIIA	18.998 2-7		180 VIIA	12.011 2-4		181 VIIA	4.003 2		182 VIIA	20.179 2-8								
42 Uq (289)						180 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	181 VIIA	18.998 2-7		182 VIIA	12.011 2-4		183 VIIA	4.003 2		184 VIIA	20.179 2-8								
43 Uup (288)						182 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	183 VIIA	18.998 2-7		184 VIIA	12.011 2-4		185 VIIA	4.003 2		186 VIIA	20.179 2-8								
44 Uuh (291)						184 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	185 VIIA	18.998 2-7		186 VIIA	12.011 2-4		187 VIIA	4.003 2		188 VIIA	20.179 2-8								
45 Uus (294)						186 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	187 VIIA	18.998 2-7		188 VIIA	12.011 2-4		189 VIIA	4.003 2		190 VIIA	20.179 2-8								
46 Sc 44.956 2-3						189 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	190 VIIA	18.998 2-7		191 VIIA	12.011 2-4		192 VIIA	4.003 2		193 VIIA	20.179 2-8								
47 Ce 140.12 2-4						192 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	193 VIIA	18.998 2-7		194 VIIA	12.011 2-4		195 VIIA	4.003 2		196 VIIA	20.179 2-8								
48 Pr 140.91 2-5						194 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	195 VIIA	18.998 2-7		196 VIIA	12.011 2-4		197 VIIA	4.003 2		198 VIIA	20.179 2-8								
49 Nd 144.24 2-6						196 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	197 VIIA	18.998 2-7		198 VIIA	12.011 2-4		199 VIIA	4.003 2		200 VIIA	20.179 2-8								
50 Pm (145)						198 VIIA	10.811 2-3	Hydrogen	199 VIIA	18.998 2-7		201 VIIA	12.														

Atommag stabilitási diagramja

- könnyű magok stabilak, ha

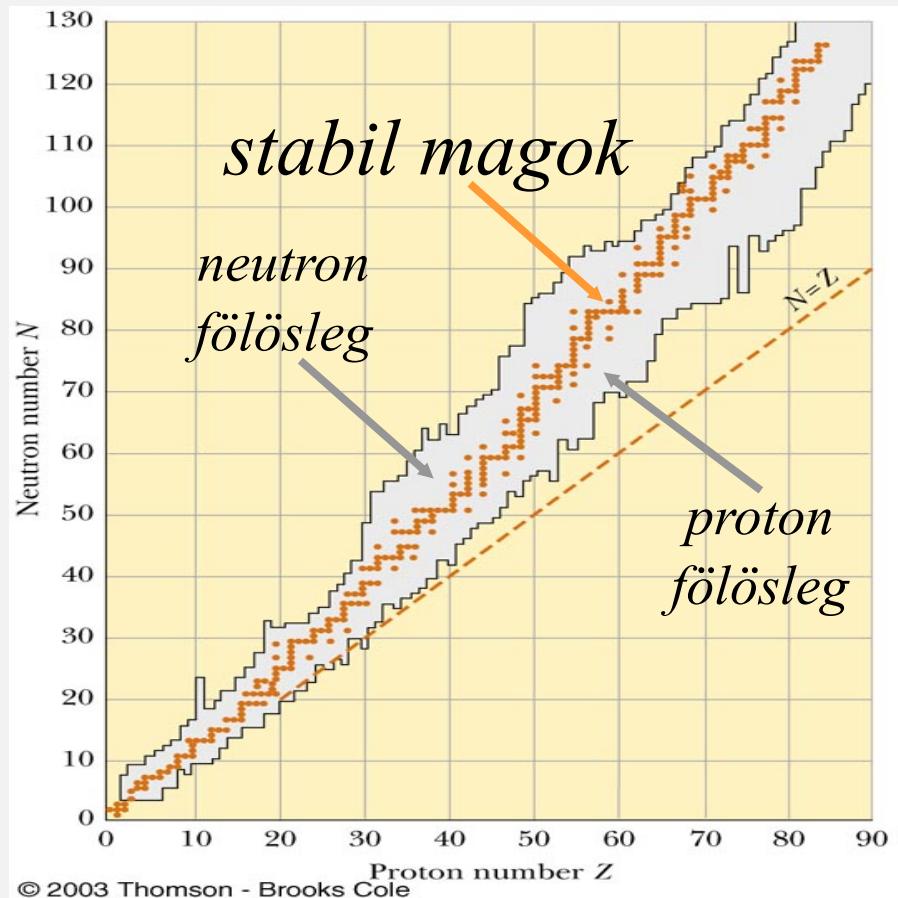
$$N = Z$$

- nehéz magok stabilak, ha

$$N > Z$$

a protonszám növelésével növekszik
a Coulomb-féle taszítóerő, így
több neutron kell a mag egyben
tartására

- Nincs stabil mag, ha $Z > 83$

Mi történik, ha a mag nem stabil?

Radioaktív bomlás

Antoine Becquerel
1903 fizikai Nobel-díj a
radioaktivitás felfedezéséért

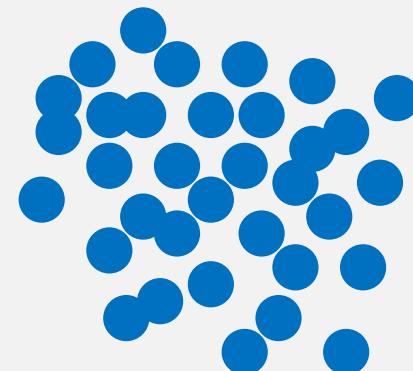
Becquerel fotólemeze, ami a fölé tett urániumsó sugárzása miatt exponálódott. A lemez és az urániumsó közé helyezett fém máltai kereszt jól kivehető (1896).

Radioaktív bomlás

- *Radioaktivitás*: az energia spontán kibocsájtása részecskék vagy elektromágneses sugárzás útján
- a nem stabil atommagok bomlása hozza létre
- háromféle sugárzás keletkezhet
  - Alfa (α) részecske
  - Béta (β) részecske
  - Gamma (γ) sugarak

Radioaktív bomlás jellemzői

- statisztikai folyamat – az egyedi bomlások véletlenszerűen követik egymást
- a bomlásra képes magok száma csökken az idővel

A radioaktív bomlás jellemzői

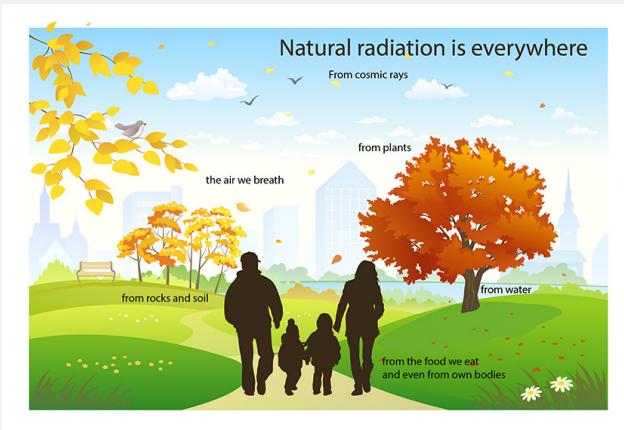
$$\text{Aktivitás: } \Lambda = \left| \frac{\Delta N}{\Delta t} \right|$$

*N: még el nem bomlott magok száma
t: idő*

Aktivitás = egységnyi idő alatt elbomlott magok száma

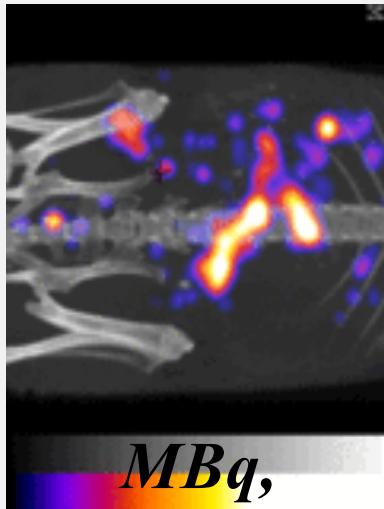
egysége: becquerel (Bq)   1Bq = 1 bomlás/s

háttérsugárzás

kBq,

diagnosztika

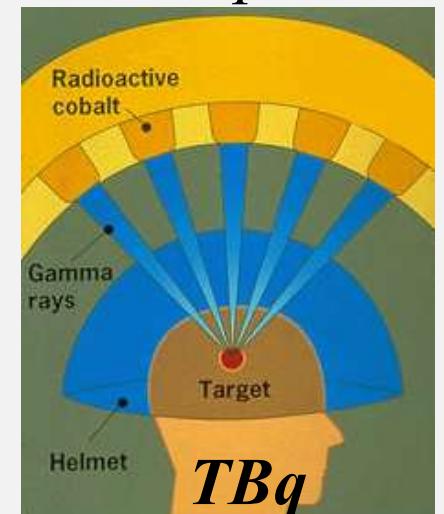
MBq,

laboratóriumi gyakorlat

GBq,

terápia

TBq

Bomlástörvények

Differenciális alak:

$$\frac{\Delta N}{\Delta t} = -\lambda N$$

megoldás

λ : bomlási állandó (1/s)

Integrális alak:

$$N = N_0 e^{-\lambda t}$$

N_0 : bomlásra képes (rádioaktív) magok száma t=0-kor,

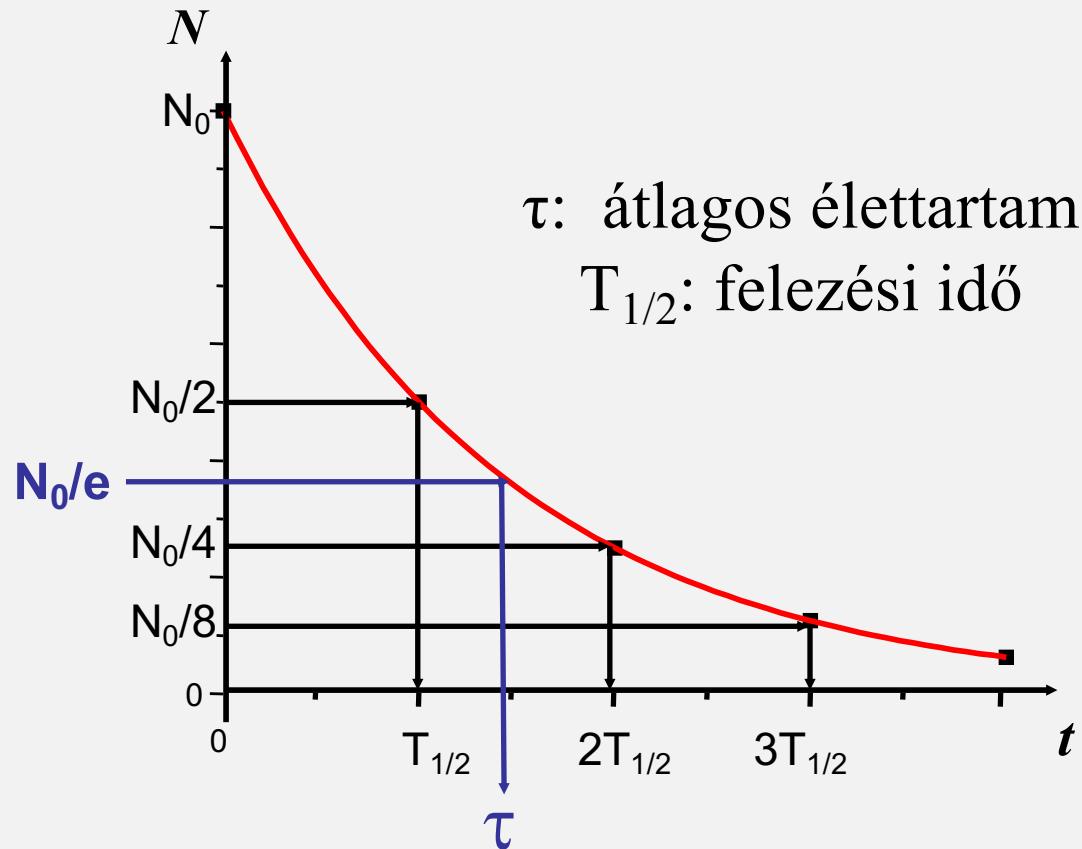
N : nem elbomlott magok száma egy későbbi t időpontban

Az aktivitás az izotóp típusától és a kezdetben jelen lévő bomlásra képes atommagok számától is függ.

Specifikus aktivitás: egységnyi tömegű izotóp aktivitása (Bq/kg)

Grafikus reprezentáció

$$N = N_0 e^{-\lambda t}$$

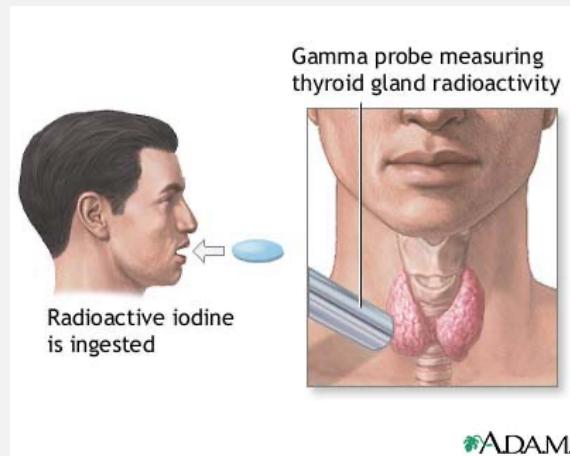
$$t = \tau$$

$$N_0 / e = N_0 e^{-\lambda \tau}$$

$$\lambda = \frac{1}{\tau}$$

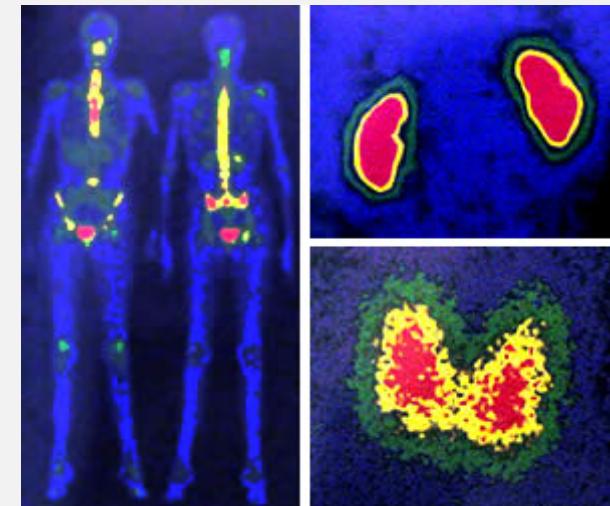
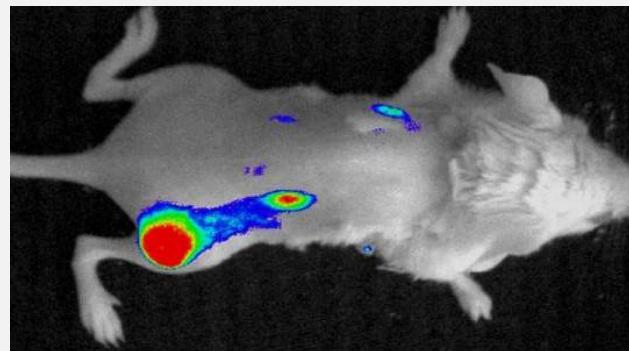
$$t = T_{1/2} \longrightarrow N_0 / 2 = N_0 e^{-\lambda T_{1/2}} \longrightarrow \lambda = \frac{\ln 2}{T_{1/2}} = \frac{0.693}{T_{1/2}}$$

Felezési idők a gyógyászatban

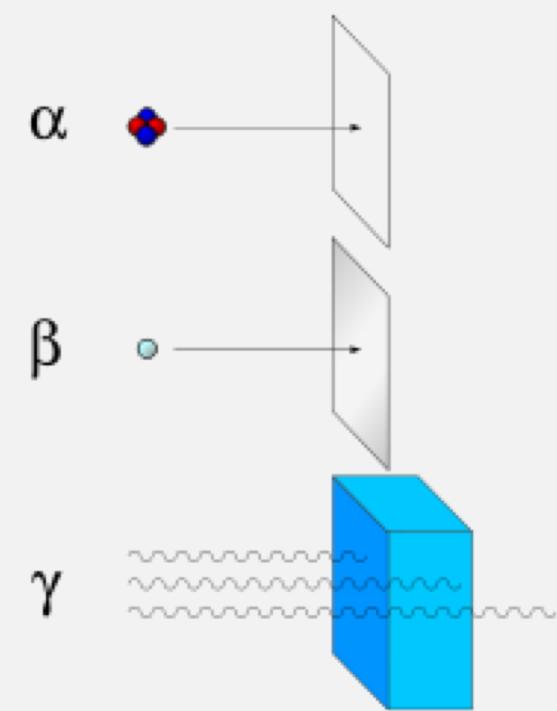
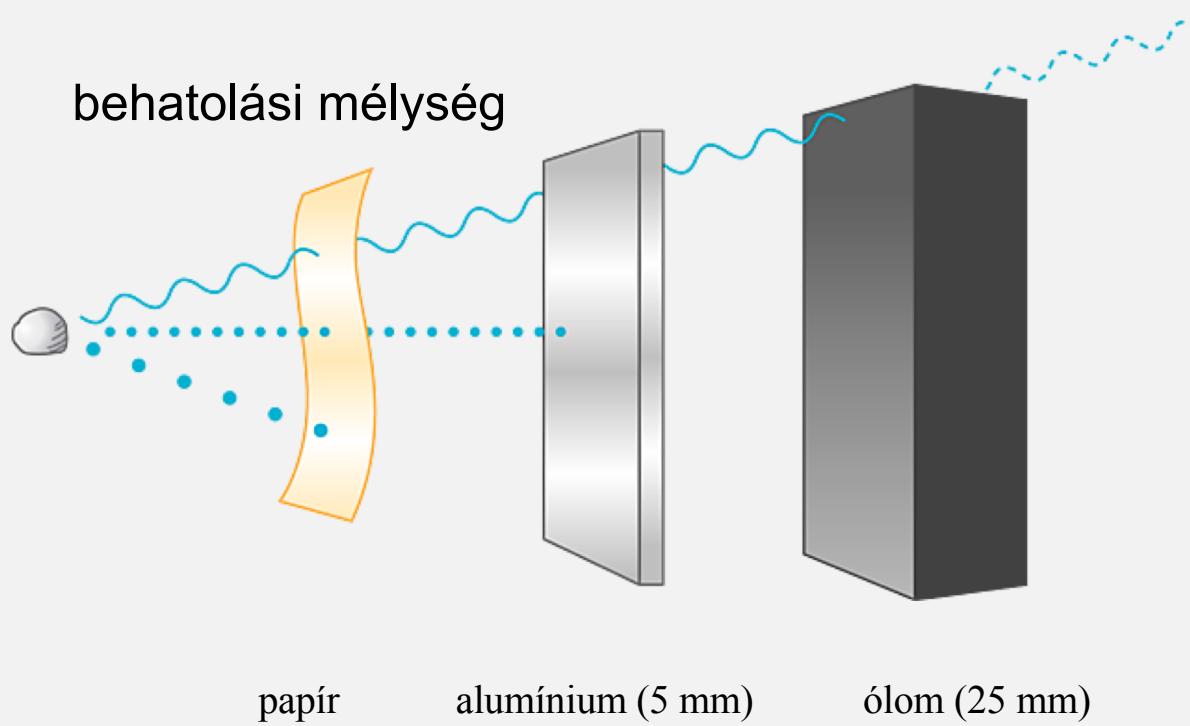
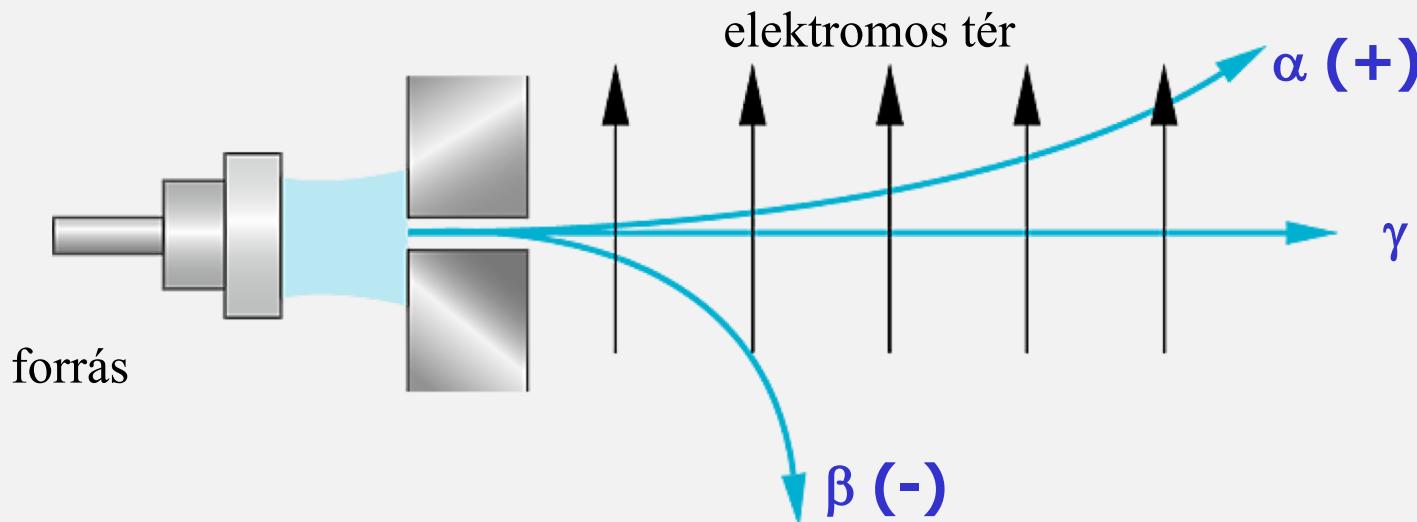
Jód - 131 (^{131}I) - $T_{1/2} = 8 \text{ nap}$
pajzsmirigy kezelés

Technécium-99m ($^{99\text{m}}\text{Tc}$) - $T_{1/2} = 6 \text{ óra}$
Izotóp diagnosztika

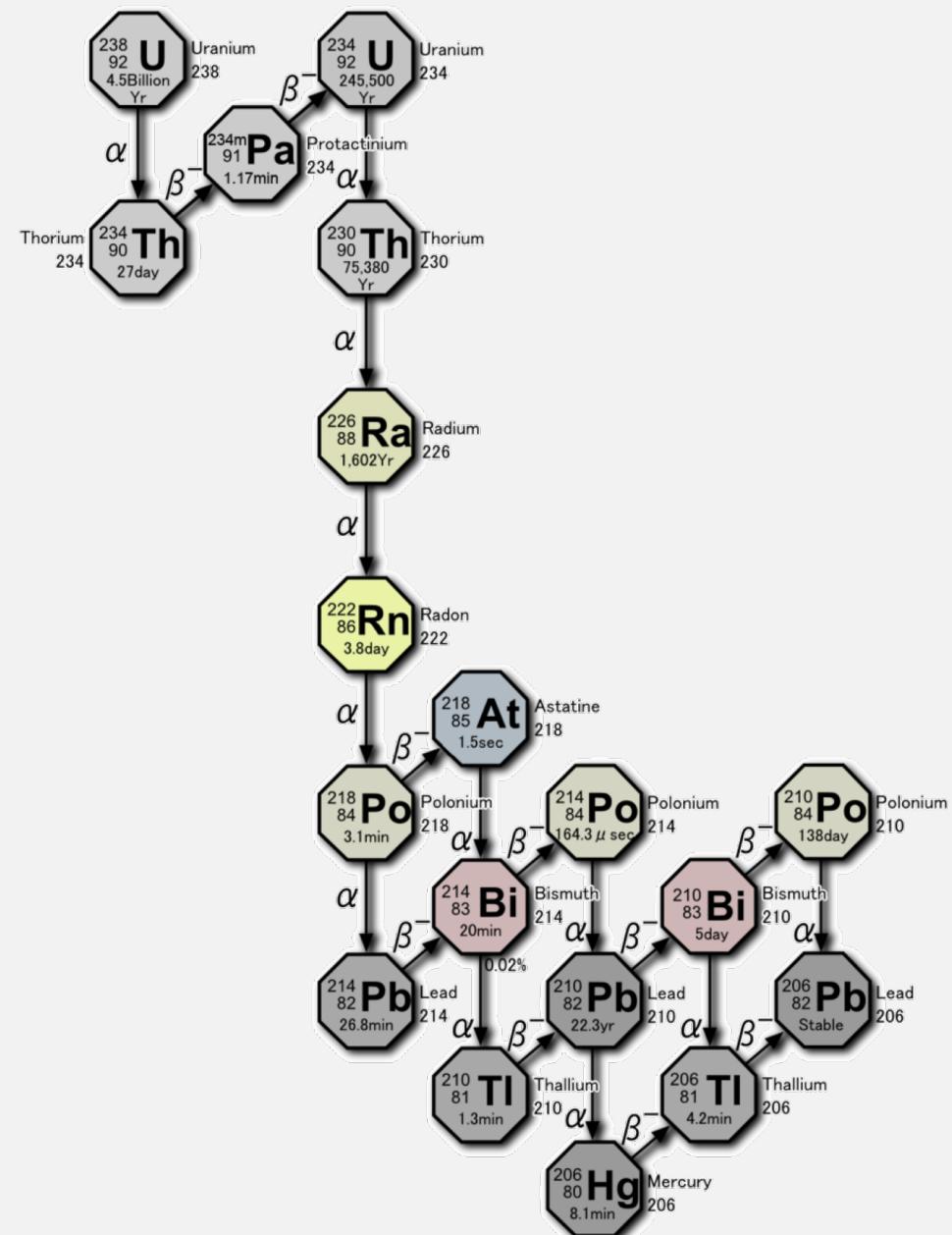
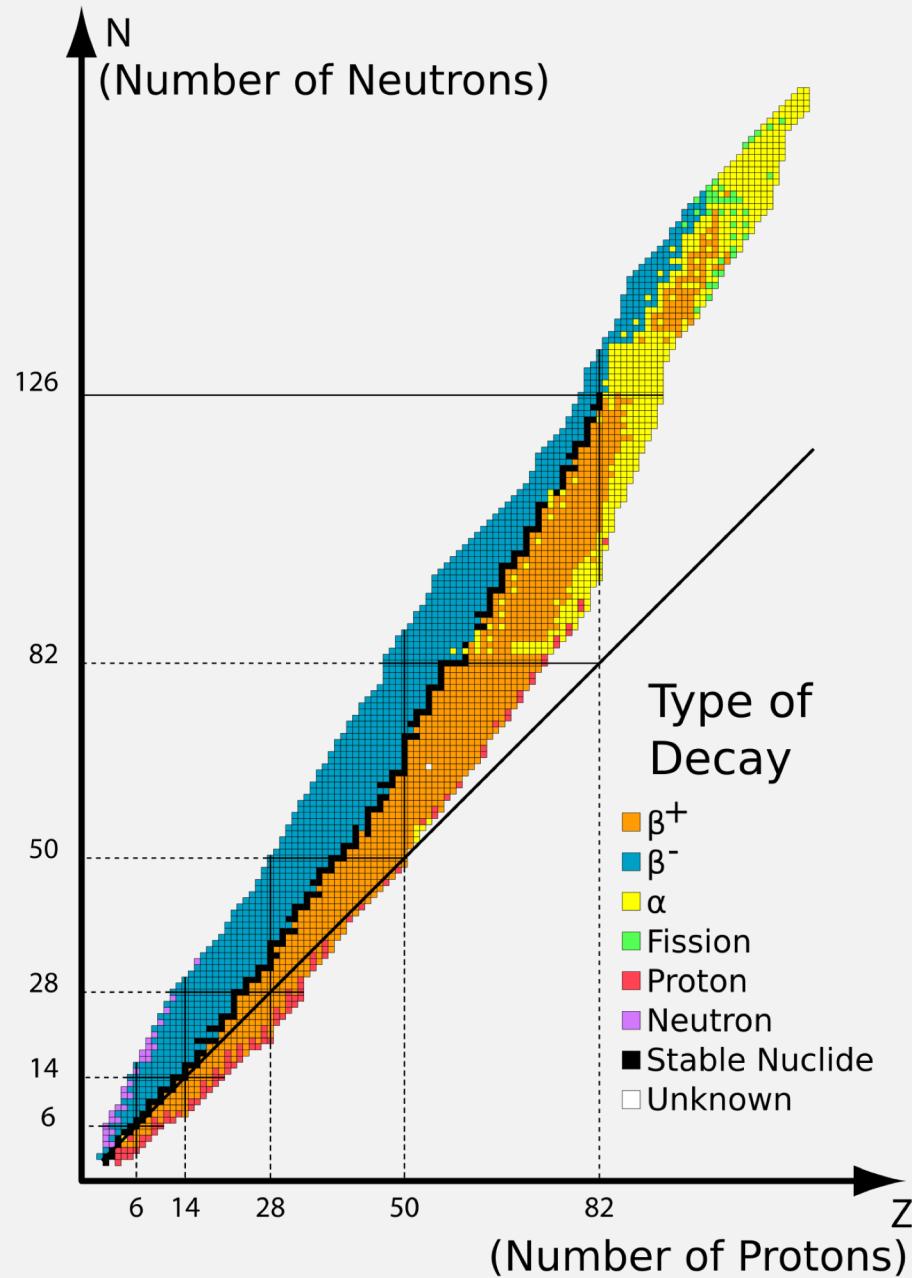

Arany-198 (^{198}Au) - $T_{1/2} = 2,7 \text{ nap}$
Tumorterápia

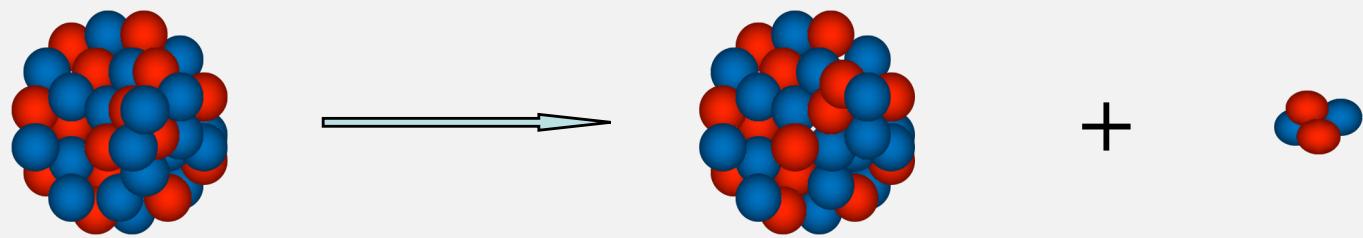
Radioaktív bomlás típusai

Radioaktív bomlás típusai

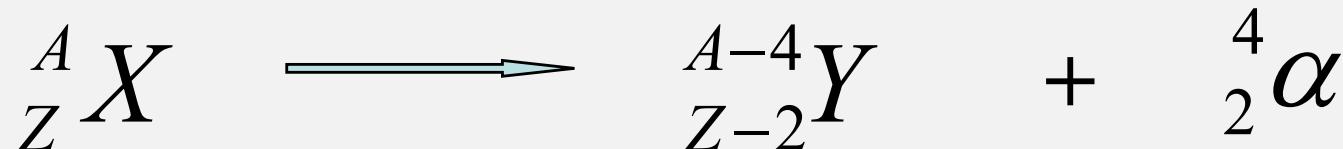
α bomlás

anyamag

leánymag

α részecske

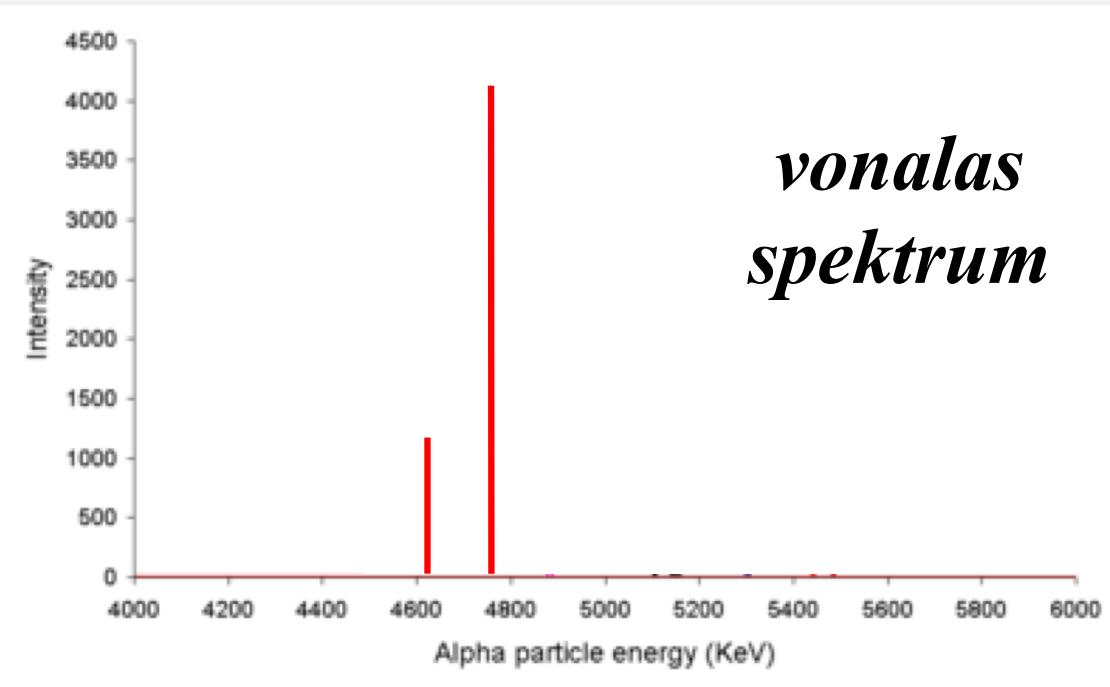
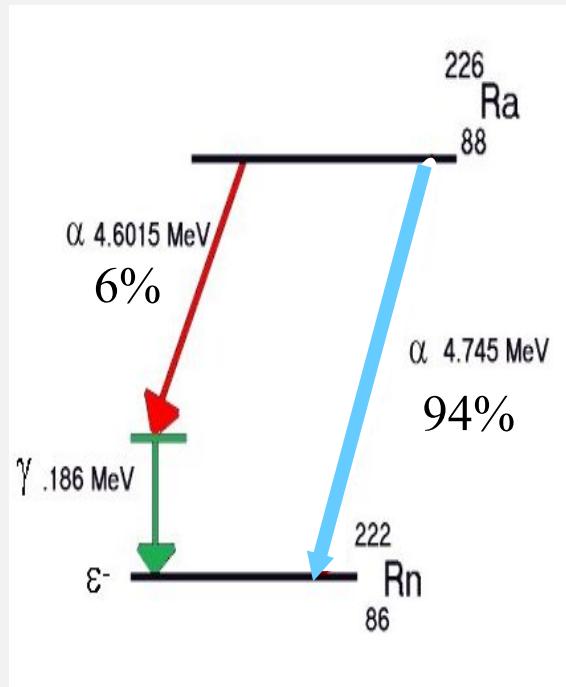

α részecske: a hélium atommagja, 2 proton és 2 neutron alkotja

Nehéz magok ($A > 150$) tipikusan α részecske kibocsájtásával bomlanak

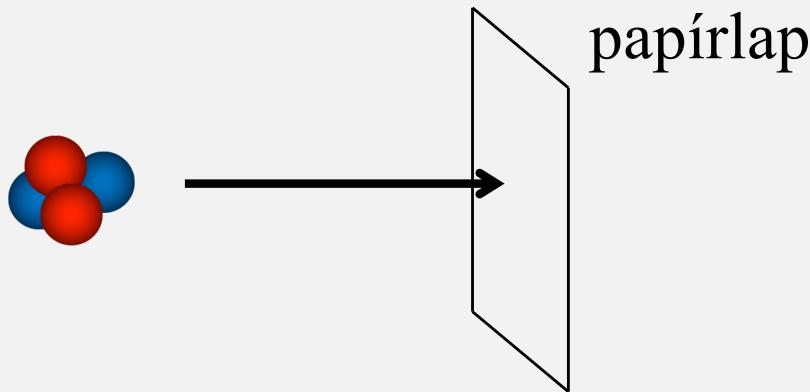

a sugárzás energia-spektruma

Az energiaszintek jellemzőek a magra

a részecskék behatolási mélysége

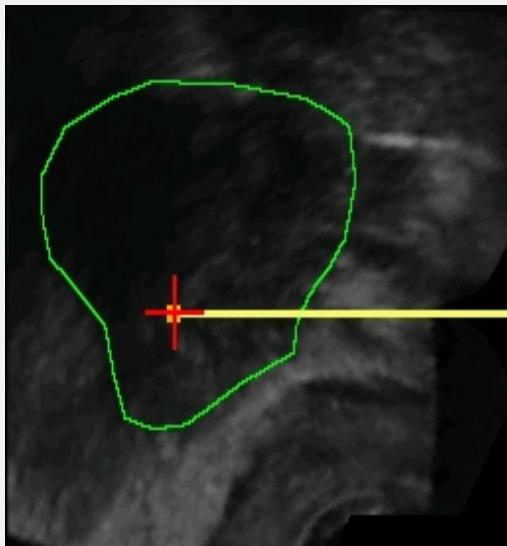

absorber	density	alpha range
air (STP)	1.2 mg/cm ³	3.7 cm
paper (20lb)	0.89 g/cm ³	53 µm
water (soft tissue)	1.0 g/cm ³	45 µm

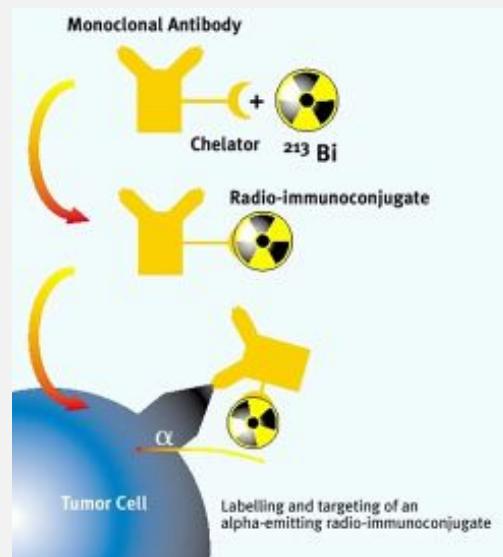
α sugárzás a gyógyászatban

Diagnózis: –

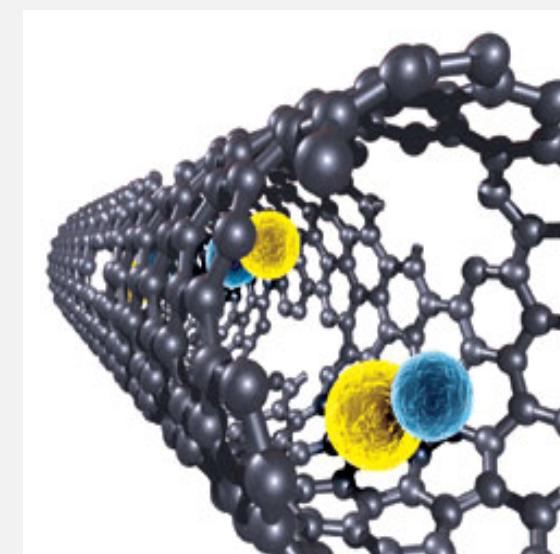
Célzott rákterápia α sugárzással

beültetés tüvel

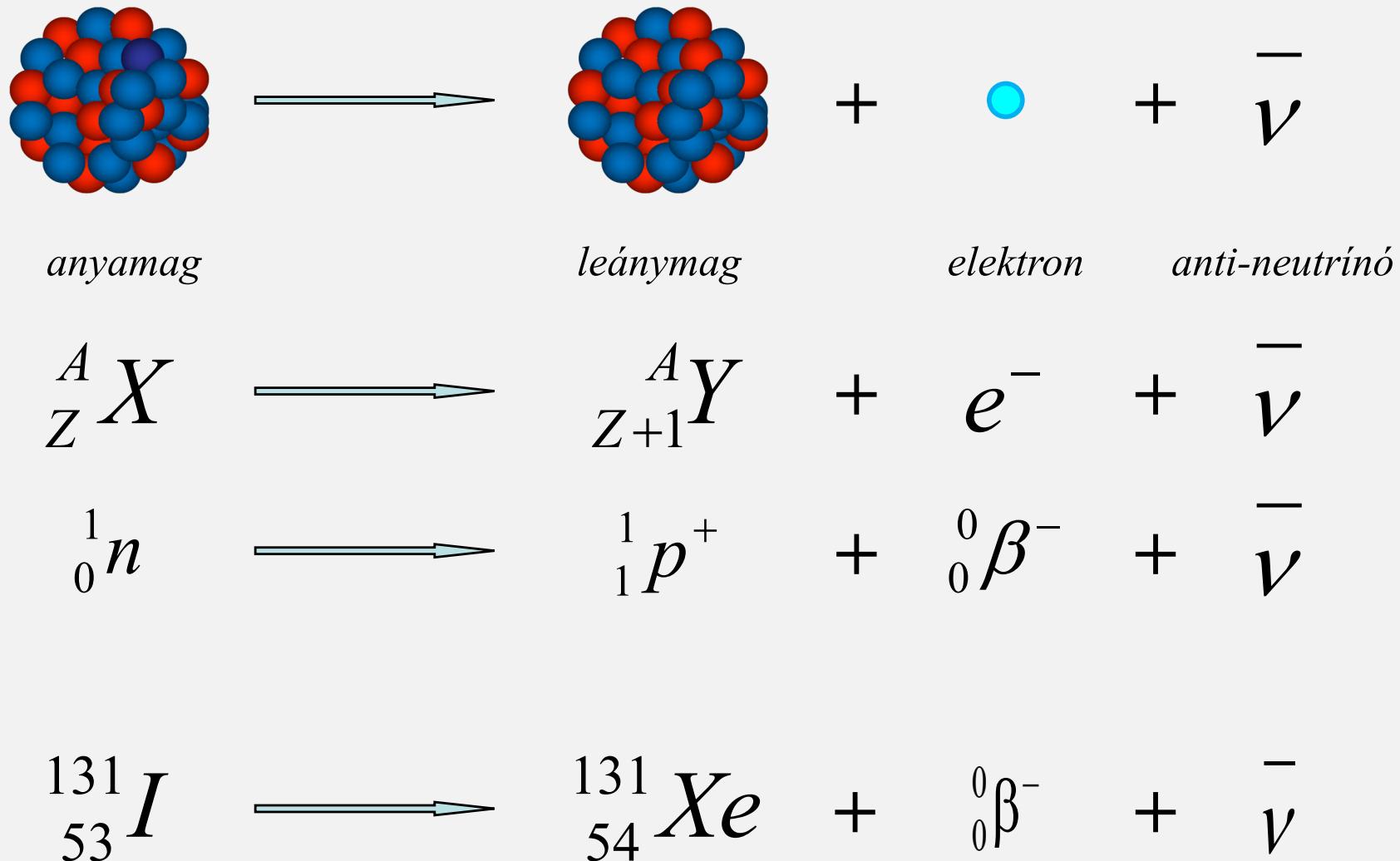
monoklonális antitest

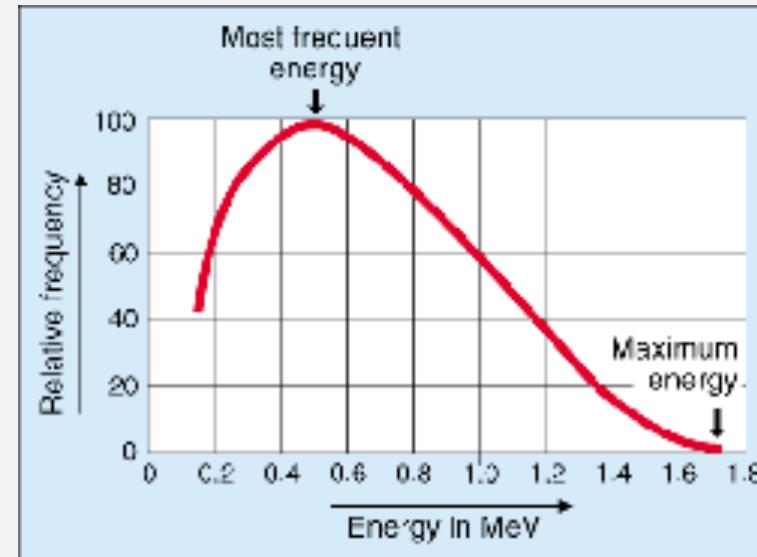
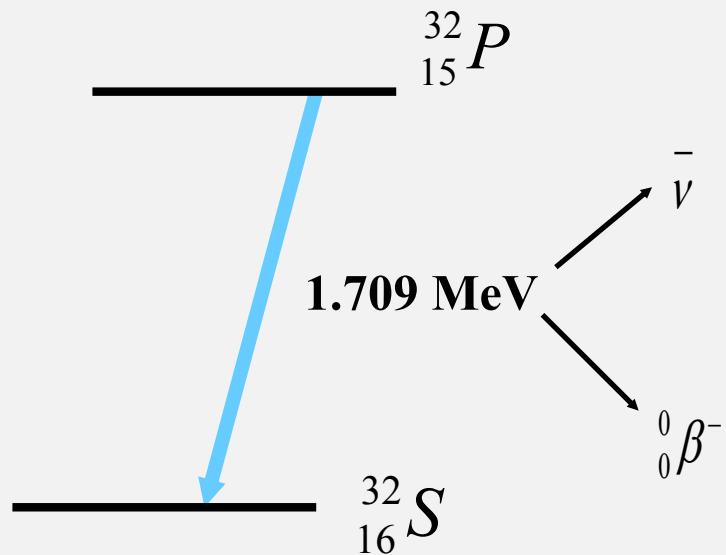
karbon nano-cső

β bomlás

1. Neutron-felesleg: β^- bomlás

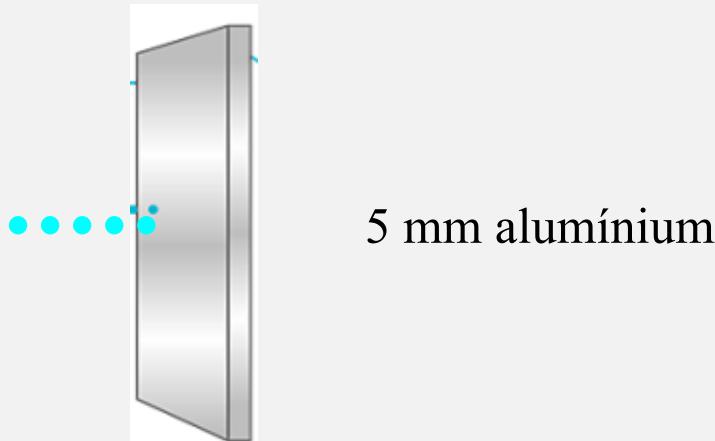
β sugárzás energia-spektruma

folytonos spektrum

DE, a β részecske energiájának van maximuma!

β^- részecskék behatolási mélysége

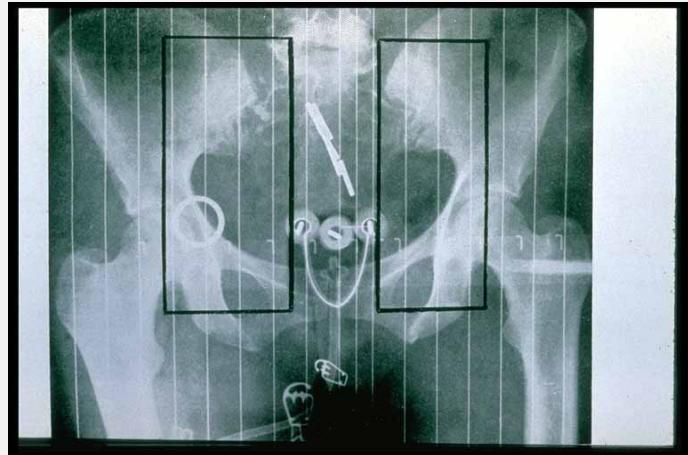

<i>absorber</i>	<i>density</i>	<i>maximum beta range (2.3 MeV)</i>	<i>(1.1 MeV)</i>
air	1.2 mg/cm ³	8.8 m	3.8 m
water (soft tissue)	1.0 g/cm ³	11 mm	4.6 mm
aluminum	2.7 g/cm ³	4.2 mm	2.0 mm
lead	11.3 g/cm ³	1.0 mm	0.4 mm

β^- sugárzás a gyógyászatban

Diagnózis: –

Célzott terápiák: hypertiroidizmus,
pajzsmirigy, prosztata és egyéb tumorok

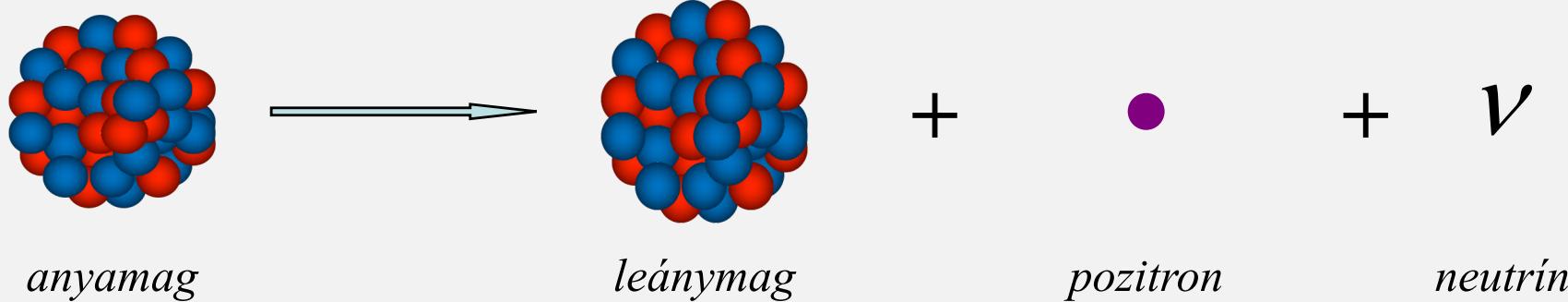
Brachytherapy:
implants into the
tumor

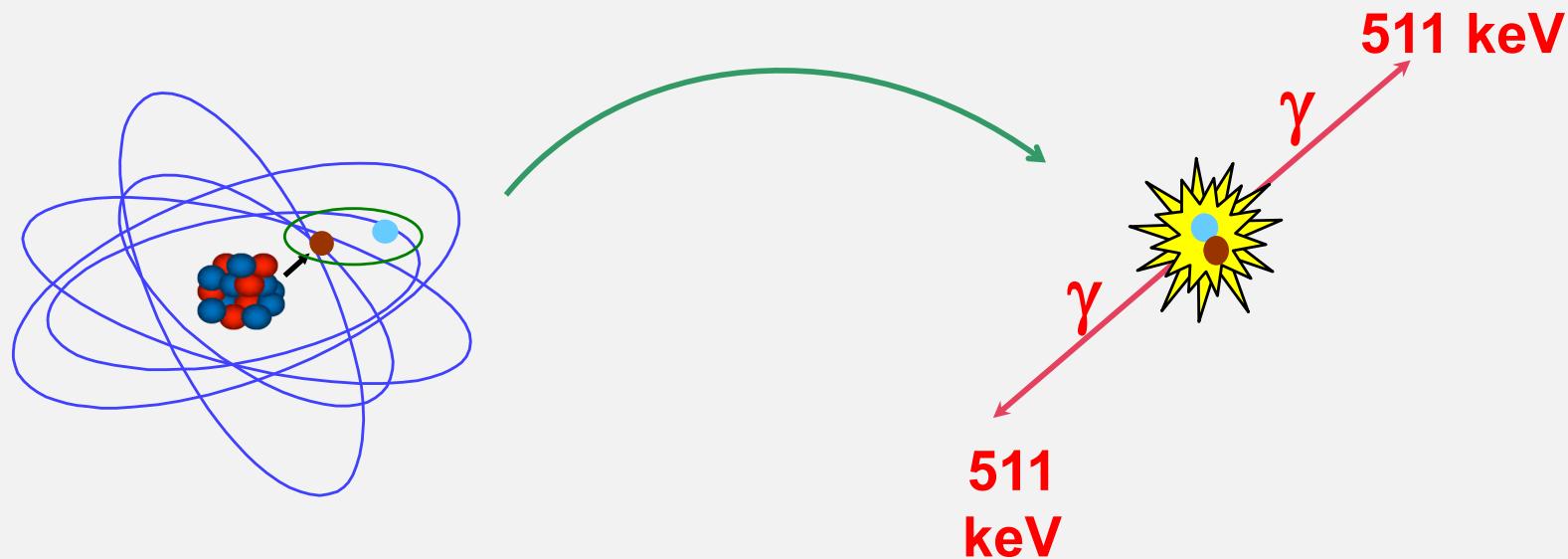
Endovascular
irradiation

β bomlás

2. Proton-felesleg: β^+ bomlás

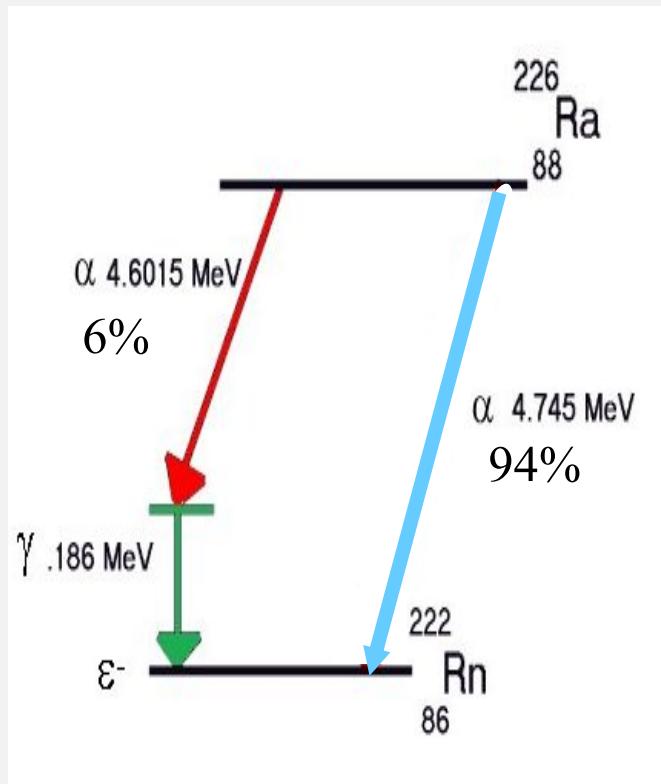
Annihiláció - részecske-antirészecske párok megsemmisítik egymást

1. Lendület megmaradás törvénye: két egymással átellenesen kirepülő foton születik
2. Energiamegmaradás törvénye:

$$m_e c^2 + m_p c^2 = 2 h f$$

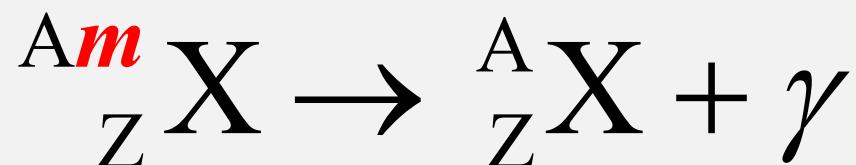
γ bomlás – nukleonok izomerizációja

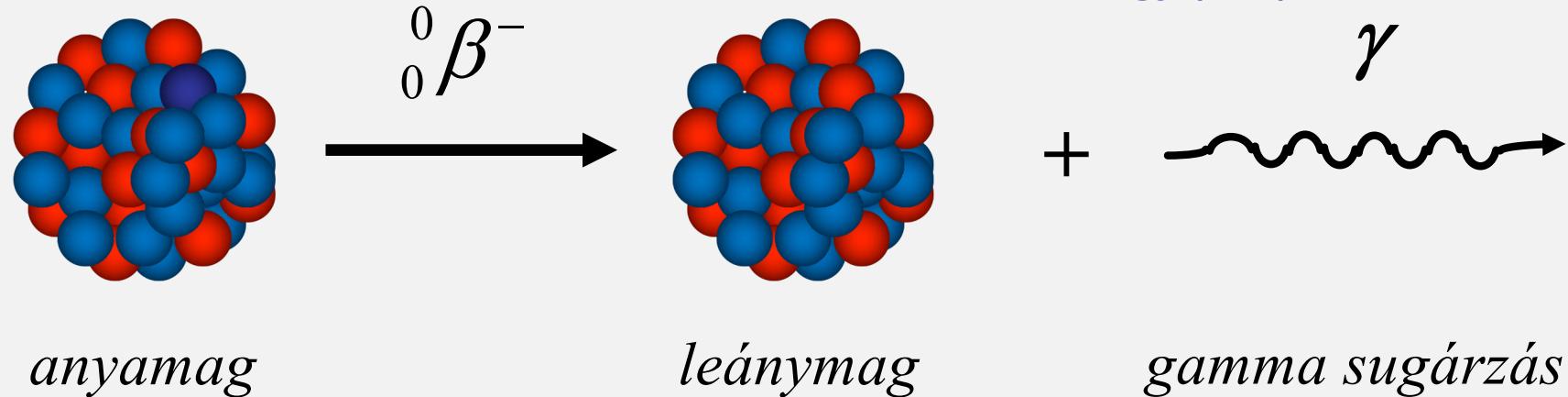
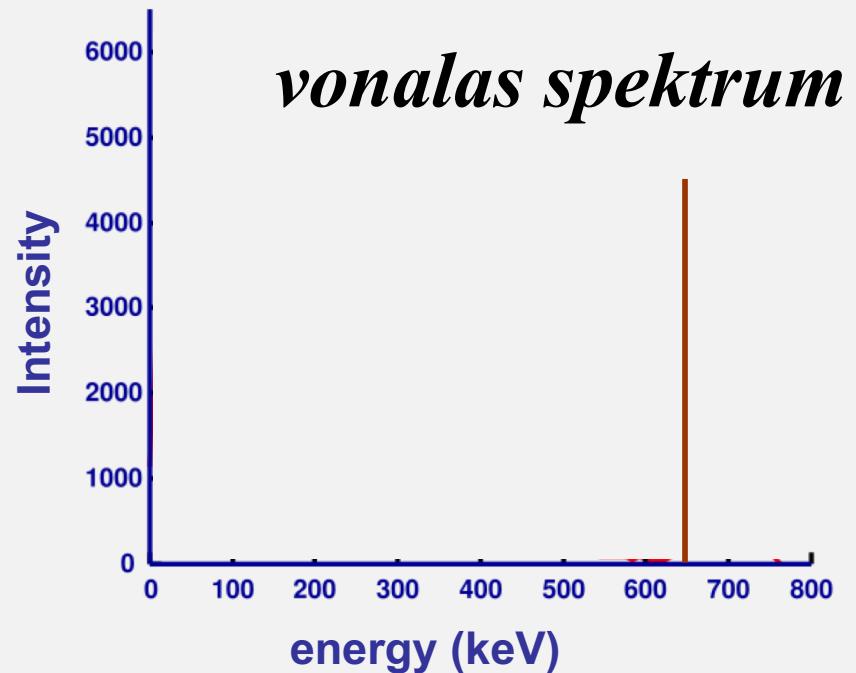
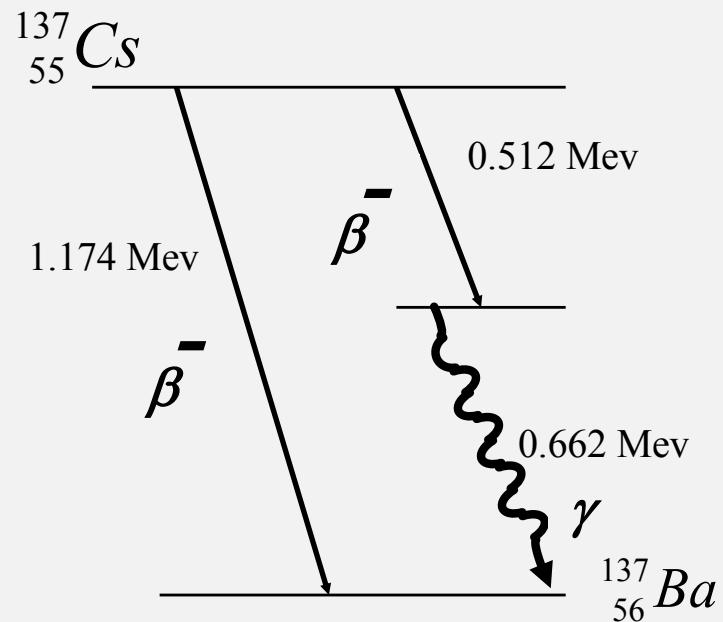
A leánymag néha gerjesztett állapotban van α vagy β bomlást követően.

A gerjesztett mag gamma-sugárzással szabadul meg fölös energiájától.

A fél-életidő néhány órától néhány száz évig változhat.

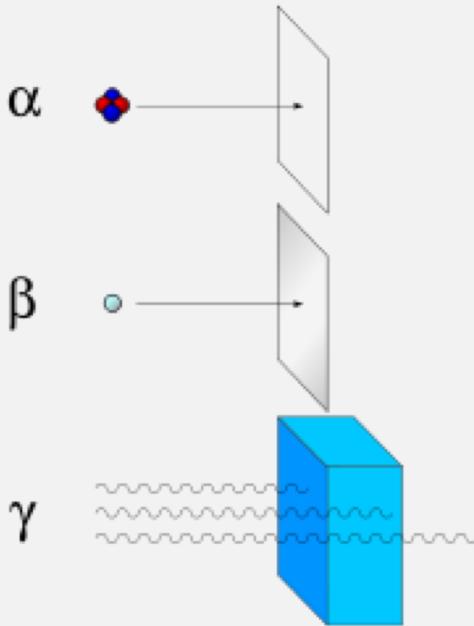

γ sugárzás energia-spektruma

A gamma-energia jellemző a magra.

γ sugárzás behatolási mélysége

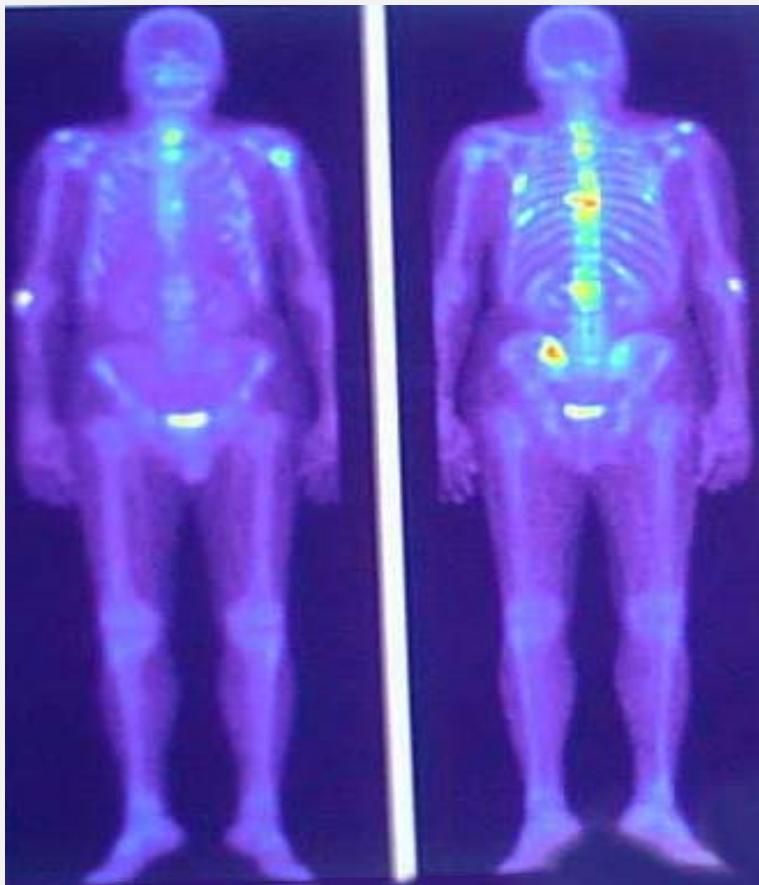

A gamma sugárzás behatolási mélysége sokkal nagyobb, mint az α vagy β részecskéké, és nagymértékben függ a gamma foton energiájától.

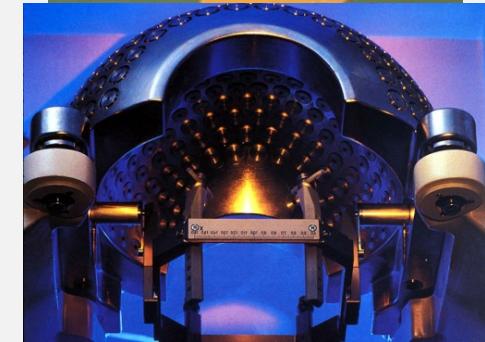
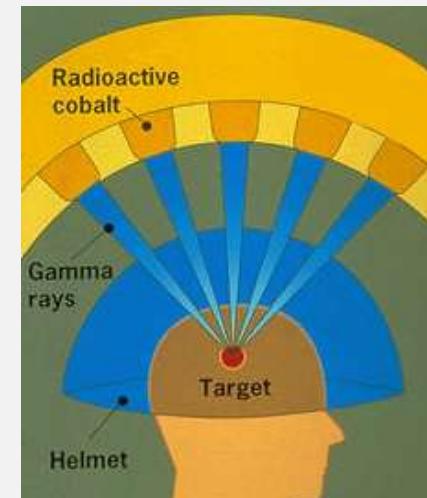
Gamma fotonok akár néhány száz métert is megtehetnek levegőben és könnyedén átszelik az emberi testet.

γ sugárzás a gyógyászatban

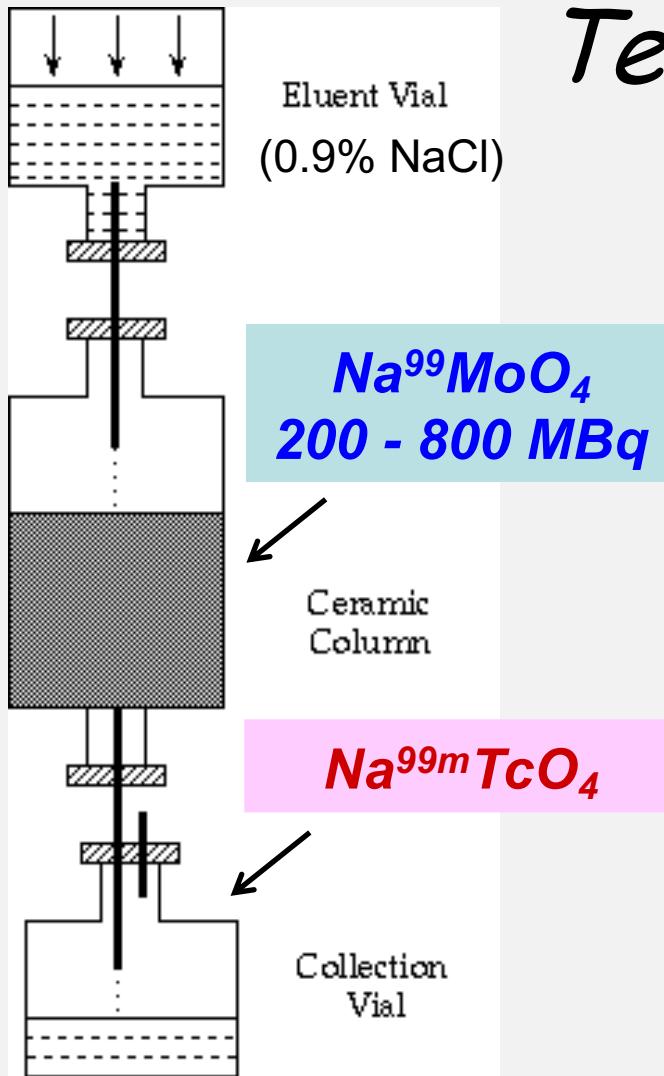
Diagnosztika: gamma kamera, SPECT (PET)

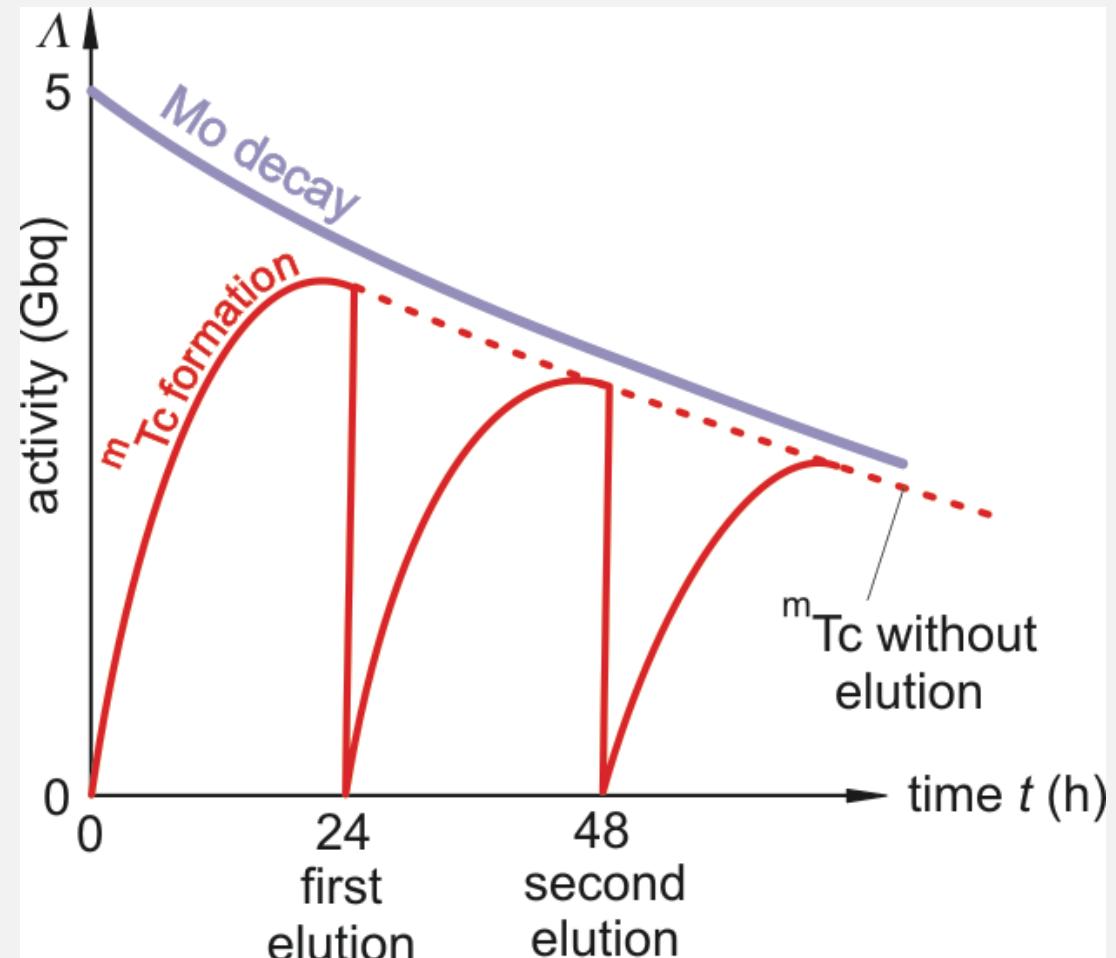
Csontfelvétel ^{99m}Tc -jelölt foszfátvegyülettel

terápia: gamma-kés

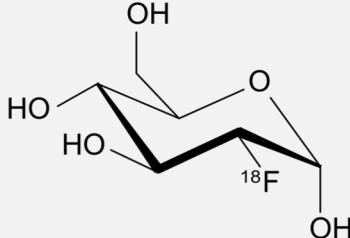

Technécium-99m generátor

$T_{1/2}=67$ óra

$T_{1/2}=6$ óra

<u>Izotóp</u>	<u>radiofarmakon</u>	<u>szerv</u>	<u>funkció</u>
$^{99}\text{Tc}^m$	<i>nátrium pertechnetát</i>	agy	vérkeringés
$^{99}\text{Tc}^m$	<i>albuminhoz kötve</i>	tüdő	vérkeringés
$^{99}\text{Tc}^m$	<i>kolloid szuszpenzió</i>	máj	májfunkció
$^{99}\text{Tc}^m$	<i>pirofoszfát komplex</i>	csontritum	csontritanyagcsere
^{123}I	<i>jodid</i>	pajzsmirigy	metabolizmus
^{123}I	<i>hippurán</i>	vese	vesefunkció
^{133}X	<i>X gáz</i>	tüdő	légzés
^{18}F	<i>fluorodeoxiglükóz</i>		metabolizmus

Ellenőrző kérdések

Atommag felépítése

Az atommag stabilitása – magerő – tömegdefektus

A bomlástörvény differenciális és integrális alakja

Bomlási állandó, felezési idő, átlagos élettartam

Magsugárzások típusai, spektrumuk, áthatolóképességük

$^{99m}\text{Technécium}$ generátor

Damjanovich, Fidy, Szöllősi: Orvosi biofizika

I. 1.5

1.5.1

1.5.2

1.5.4

II.3.2

3.2.1

3.2.2

3.2.3

3.2.4